Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Кафедра теоретичної і прикладної економіки

МІКРОЕКОНОМІКА

ТЕМА 2 “ТЕОРІЯ ГРАНИЧНОЇ КОРИСНОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА”

Матеріали до лекції

Для студентів 1-2 курсів
економічного факультету
всіх форм навчання

Суми
УАБС НБУ
2008

УДК 330.101.542(042.3)
М59

Рекомендовано до видання вченою радою Української академії банківської справи Національного банку України, протокол № 10 від 02.07.2007.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки, протокол № 11 від 11.06.2007.

Укладач
кандидат економічних наук
І.В. Лопаткіна

Рецензенти:
кандидат економічних наук, доцент
Т.О. Семененко;
кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
Сумського національного аграрного університету
В.В. Пилипенко

Відповідальний за випуск
кандидат економічних наук, доцент
М.І. Синюченко

М59 Мікроекономіка: Тема 2 "Теорія граничної корисності та поведінки споживача": Матеріали до лекції / Уклад. І.В. Лопаткіна. – Суми: УАБС НБУ, 2008. – 42 с.

Навчальна розробка містить зміст теми "Теорія граничної корисності та поведінки споживача", матеріали слайд-шоу, перелік основних термінів, понять та рекомендовану літературу.
Призначена для студентів 1-2 курсу економічного факультету всіх форм навчання.

УДК 330.101.542(042.3)

© ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України", 2008

Тема 2

ТЕОРІЯ ГРАНИЧНОЇ КОРИСНОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

ЗМІСТ ТЕМИ

- вступ до теорії граничної корисності і поведінки (вибору) споживача;
- основні поняття теорії поведінки споживача;
- основні концепції (теорії) поведінки споживача;
- кількісна (кардиналістська) теорія поведінки споживача

Що і в яких обсягах виробляти в ринковій економіці вирішується на основі врахування ***необхідності (потреби)*** *для споживачів тих чи інших товарів, послуг і* ***купівельної спроможності*** *споживачів. Якщо фірма не синхронізує свої виробничі зусилля зі споживчим поводженням, вона буде покарана неприйнятно низькими обсягами продажів і прибутків. Жодна фірма, велика чи мала, сильна чи слабка, не може вижити, виробляючи те, що ніхто не бажає чи не купує, на що немає попиту*

В основі формування ринкового попиту лежать рішення споживачів

- теорія вибору споживача не дає відповіді на питання, на що конкретно споживач вирішить витратити свій дохід;
- теорія вибору споживача формулює основні принципи, які визначають те чи інше рішення споживача, і дозволяє зрозуміти, як впливають на рішення споживача ЦІНИ товарів, ДОХІД та СТРУКТУРА його потреб (його переваги)

Мета теорії вибору споживача

Зрозуміти, як люди здійснюють вибір і як низка факторів впливає на їх вибір

Сфера застосування теорії вибору споживача

- пояснення та передбачення результатів економічної політики, яка впливає на ціни та доходи;
- …

Основні поняття і підходи

- потреба;
- споживчий кошик;
- корисність (ophelimite, desirabilite, придатність тощо) та користь;
- кількісний (кардиналістський) підхід до корисності;
- порядковий (ординалістський) підхід до корисності

Основні поняття

- ***потреба*** – стан незадоволення, з якого людина прагне вийти, збільшуючи споживання благ;
- ***споживчий ринковий кошик*** – набір товарів, який купує споживач

Основні поняття

- ***корисність*** – здатність товарів і послуг задовольняти потреби (бажання) людини;
- ***корисність*** – поняття як об'єктивне, так і суб'єктивне;
- ***користь*** – функціональні властивості товару (об'єктивна характеристика товару)

Базова концепція корисності

- якщо товар задовольняє бажання, то він має корисність;
- раціональний споживач управлятиме своїми витратами на придбання товарів таким чином, щоб отримати максимальне задоволення

Концепція корисності

- пов’язана із задоволенням, яке можна отримати від володіння, використання, уживання або здобуття переваг від товарів;
- дає інструмент для порівняння кількості задоволення, що отримуємо залежно від ступеня споживання різних товарів

Основні припущення стосовно поведінки споживача

- суверенітет (незалежність, самостійність);
- раціональна поведінка

Раціональна поведінка

Споживач:

- **знає**, чого він бажає;
- **може порівняти** доступні йому набори товарів;
- **вибирає** набір товарів, якому він віддає найбільшу перевагу

Модель поведінки споживача

Будується за загальними правилами мікроекономічного моделювання і включає передумови, умовності ("за інших незмінних умов…") і три основні елементи: мету, обмеження, вибір

Основні елементи моделі

Мета полягає в отриманні якомога більшого задоволення від споживання певного набору благ, тобто в максимізації корисності

Основні елементи моделі

Обмеження – всі обставини, які не дозволяють споживачу отримати все, що забажається (найважливіші – ціни товарів та дохід споживача)

Основні елементи моделі

Вибір полягає у прийнятті та реалізації рішення щодо обсягу і структури споживчого набору, який дозволив би максимізувати задоволення потреб за даних обмежень

Етапи процесу вибору споживача

- визначаються переваги споживача (що хоче);
- визначаються бюджетні обмеження (що може);
- здійснюється вибір споживача (бажання + можливості)

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- передбачає, що корисність може мати кількісний вимір, тобто визначається функціонально (математично, за допомогою функції): величина корисності залежить не тільки від властивостей блага, але й від його кількості (кількості спожитого);
- одиниця виміру – “ютиль” (від англ. *utility* – корисність), тобто умовна

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- маючи на меті максимізацію корисності, споживач оцінює споживчу властивість кожного товару в ютилях і в першу чергу вибирає товари з найбільшим числом ютилів;
- приклад;
- ***важливе зауваження:*** модель і фактор ціни товарів (тема 4)

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Функція корисності – це формула, за якою визначається рівень корисності ринкового кошика споживача:

$$U = f(X, Y),$$

де X, Y – кількість споживаних благ

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Сукупна корисність (*TU*) – уся кількість задоволення, отримана від даної кількості товарів за визначений проміжок часу (визначається шляхом підсумовування показників граничної корисності)

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- корисність залежить не тільки від споживчих властивостей блага, але й від його кількості;
- *функція сукупної корисності* – виражає кількісне відношення між задоволенням, що дається товаром, і ступенем (кількістю) його вживання:

$$TU = f(X, Y)$$

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Для оцінки зміни сукупної корисності при нарощуванні споживання блага застосовується поняття “гранична корисність”

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Гранична корисність (MU_x) – додаткова корисність, отримана від споживання додаткової одиниці блага, або зміна загальної корисності (TU) набору товару при зміні кількості даного блага (X) на одиницю:

$$MU_x = TU' = \partial f(X,Y) / \partial X = \Delta TU / \Delta Q_x$$

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- ***спостереження:*** кожна наступна одиниця блага приносить споживачу менше задоволення, ніж попередня (до досягнення нульового значення у точці повного насичення потреби) – ***закон спадної граничної корисності (перший закон Г. Госсена)***;
- умовність першого закону Госсена

Співвідношення граничної, сукупної корисності та споживання товару *X*

Одиниці товару *X*, спожиті за даний період	Сукупна корисність, *TU*	Гранична корисність, MU_x
0 (нульова)	0	0
1 (перша)	15	15
2 (друга)	28	13
3 (третя)	39	11
4 (четверта)	48	9
5 (п’ята)	55	7
6 (шоста)	60	5
7 (сьома)	63	3
8 (восьма)	64	1
9 (дев’ята)	63	–1

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- існує жорстке математичне (і графічне) співвідношення між функцією *TU* і *MU*;
- розглянемо функцію:

$$TU = 16X - X^2;$$

- уявімо, що ступінь споживання товару *X* зріс з величини *X* до деякої величини

$$X' = X + \Delta X$$

...

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Математично (в диференційному обчисленні) функція граничної корисності – перша похідна функції сукупної корисності

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Математично (в диференційному обчисленні) функції граничної корисності блага X і блага Y за незмінності кількостей всіх інших благ – часткові похідні функції сукупної корисності:

$$MU_X = \frac{\partial f(X,Y)}{\partial X};\ MU_Y = \frac{\partial f(X,Y)}{\partial Y}$$

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Граничний аналіз – фундаментальний в мікроекономіці!!!

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- *крива сукупної корисності* – графічне зображення функції *TU*;
- *точка насичення* – максимальне значення сукупної корисності (точка оптимуму на графіку *TU*)

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- з геометричної точки зору величина граничної корисності (*MU*) за визначеним ступенем споживання дорівнює нахилу функції сукупної корисності за тим же ступенем споживання (нахил дотичної);
- в точці оптимуму ($TU_{\max}$) нахил кривої *TU* дорівнює 0 (*MU* = ...)

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

Якщо функція *TU* зростає більш круто впродовж зростання споживання, тоді зростає і відповідна величина *MU*; якщо функція *TU* стає більш пологою зі збільшенням споживання, тоді величина *MU* знижується. Пік кривої *TU* визначає величину *MU*, що дорівнює 0

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

За від'ємних значень граничної корисності крива відхиляється донизу, але цей відрізок (пунктир) не включається у функцію корисності

Кількісний (кардиналістський) підхід до корисності

- ***перевага*** кардиналістської версії – не тільки достатньо просто пояснювала мотивацію поведінки споживача, але й могла бути застосована до аналізу вибору серед набору благ – двох, трьох і більшої кількості товарів (ранжування споживчих кошиків), що в інших моделях зробити важко;
- раціональний споживач вибере кошик із найбільшою сумою корисності (ютелів);
- ***недолік*** – …

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

- потреба;
- споживчий кошик;
- корисність;
- користь;
- кількісна теорія;
- сукупна корисність;
- гранична корисність;
- точка насичення;
- ординалістська теорія

ПІДРУЧНИКИ

1. Барр Р. Политическая економия: В 2-х т. – Т. 1: Пер. с фр. –М.: Междунар. отношения, 1995. – С. 12.
2. Будаговська С., Кілієвич О. та ін. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти. – К.: Основи, 1998. – С. 44-45.
3. Гальперин В.М., Игнатьев С.М., Моргунов В.И., Микроэкономика: В 2-х т. / Общая редакция В.М. Гальперина. – Изд. 2-е, испр. – Т. 1. – СПб.: Экономическая школа, 1996. – С. 101-110.
4. Економічна теорія: У 2-х кн. – Кн. 2. Мікроекономіка: Навч. посібник / За ред.: З.Г. Ватаманюка та С.М. Панчишина. – К.: Заповіт, 1997. – С. 91-97.
5. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: Учебник для вузов. – М.: Издательская группа "НОРМА-ИНФРА-М", 1998. – С. 44-47, 120-124.
6. Пиндайк Р.С., Рабинфельд Д.Л. Микроэкономика: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2002. – С. 66-104.
7. Самуельсон Пол, Нордхаус Вільям Д. Економіка. – М.: Біном-кнорус, 1997. – С. 115-134.
8. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. – М.: Дело, 1993. – С. 96-118.
9. Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение: В 2-х т.: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1992. – С. 57-60.

Дякую за роботу!

Навчальне видання

МІКРОЕКОНОМІКА

ТЕМА 2 “ТЕОРІЯ ГРАНИЧНОЇ КОРИСНОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА”

Матеріали до лекції

Укладач

Лопаткіна Ірина Вікторівна

Редактор *Г.М. Нужненко*

Технічне редагування *І.О. Кругляк*

Комп’ютерна верстка *Н.А. Височанська*

Підписано до друку 12.02.2008. Формат 60х84 1/8. Гарнітура Times.

Обл.-вид. арк. 0,29. Тираж 9 пр. Зам. № 772

Українська академія банківської справи Національного банку України

40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

Надруковано на обладнанні Державного вищого навчального закладу

“Українська академія банківської справи Національного банку України”

40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57